

Hazatérés

Valamikor a háború előtt láttam ezt a filmet. Nyolc- vagy kilencéves lehettem, amikor egy téli vasárnap délután szüleim elvittek a Hollán utcai Lloyd moziba, ahol ha reménytelenül is, de halálosan beleszerettem Gréta Garbóba. Az imádkozó színésznőm Garbó Maria Walewskát, a bűbájos fiatal lengyel grófnőt játszotta. Akaratom ellenére voltam tanúja, miként csábítja el ezt a szóke anglyalt az erőszakos, lóháton érkező Napóleon. Igaz, a kis kövérkés, kopaszodó korzikai lovag helyett a nagyvilági Charles Boyert bízta meg a rendező a hódítás feladatával. A francia császár sikerrel susogott az ártatlan teremtés fülébe.

– Szeretnéd megismerni életem első szerelmét? – kérdeztem feleségemtől.

Meglepve nézett rám:

– Hát nem én vagyok az?

– Mit kerteljek? Régi história, de bevallom, Gréta Garbót imádkoztam előtted.

Ez megnyugtatta. Élt New Yorkban, ismerte a pletykákat.

– Garbó a nagymamád lehetett volna, és ő egyébként a nőket kedvelte. Miért hozod elő?

– Ma este tizenegykor adják a televízióban Maria Walewskát. Ötven évvel ezelőtt láttam a moziban Pesten. Szívesen megnézném megint...

– Én is. Nem vagyok rá féltékeny.

1989. november 9-e estjén, öt perccel tizenegy óra előtt, kényelmesen elhelyezkedtünk a televízió-készülék előtt. Nem emlékszem már, hogy Walewska grófnő valamilyen terítőt horgolt-e, vagy inkább a virágokat locsolgatta budoárjában. Izgulva vártuk Napóleon feltűnését, aki Moszkvából Párizsba lovagolva arra készül, hogy eltöltsön egy éjszakát a szépséges grófnő intim társaságában.

A film hirtelen eltűnt a képernyőről. Charles Boyer helyett egy izgatott külpolitikai újságíró jelent meg előttünk:

„Hölgyeim és uraim – mondta elfúló hangon –, kivételesen megszakítjuk a műsorban szereplő adásunkat. Az utóbbi néhány órában ugyanis egy elképzel-

FARKAS ANDRÉ (1931, Debrecen) Párizsban élő író, újságíró, borász. 1956 októberében Dudás Józseffel megalapította a *Függetlenség* című lapot. Dudást halálra ítélték, ő Lengyelországon keresztül Párizsba menekült. Két könyvben írta meg emlékeit: *Budapest, 1956* (2006), *J'ai vécu sur la Planète Marx... mais j'en suis revenu* (2013). Jelenleg magyar nyelvű emlékiratain dolgozik.

hetetlen, előre nem látott, nagy fontosságú világpolitikai eseménynek lehetünk szemtanúi. A rendelkezésünkre álló jelek szerint ami történik, az a nemzetközi politikai status quo teljes felborulásához vezethet. Néhány perc türelmet kérek, amíg kapcsolom berlini kiküldött munkatársunkat, aki kamerával a kezében, élő adásban tudósít a helyszínről...”

A lengyel nemesi kúria helyett hirtelen a berlini fal tövében találtuk magunkat. Pontosabban a Bornholmer Strasse sarkán emelt átjárónál. A vastag acéllemezekből összeácsolt kapu két szárnya tárva-nyitva állt, és tanúi voltunk annak a hihetetlen jelenetnek, amint a kelet-berliniek százával, ezrével tódulnak át a szigorúan tiltott nyugati zónába, a meglepetten bámuló, de mozdulatlan tányérsapkás, állig felfegyverzett Volkspolizei előtt. A francia televízió berlini tudósítója szemmel láthatólag kitűnően ismerte Németország újkori történelmét, mert így folytatta: „November 9. gyakran volt fordulópont a német politikában. II Vilmos császár 1918. november 9-én mondott le a trónjáról. Hitler 1923. november 9-ére tervezte hatalomátvételi puccsát. A rettenetes, antiszemita pogromjairól ismert Kristallnacht ugyancsak 1938. november 9-én zajlott le. A mai események, ezzel ellentétben, pozitív szerepet játszanak nemcsak Németország, de az emberiség történelmében is” – mondta a riporter, mialatt a boldogságtól részeg berliniek fejszével, csákánnyal, kalapáccsal, meg ami szerszám még a kezükbe akadt, verték le, lyukasztották ki ott, ahol tudták az 1961-ben emelt, közel négy méter magasságú vastag választófalat.

„A berlini fal történelmi, politikai szimbólum – folytatta a tudósító, mialatt kamerájával pásztázta a zsibongó, felhevült tömeget. – A világ két elleneséges zónára szakadásának a jelképe. Reméljük, hogy a berlini fal lehullása a hetvenkét éve tartó kommunista rendszer s egyben a hidegháború végét is jelenti.”

– Hallottad? – kérdezte Marie-Hélène.

– Hallottam. Láttam.

– Konklúzió?

– Amit Lenin elkezdett 1917-ben Szentpéterváron, az talán ebben a pillanatban ér véget ott, Berlinben. Változik a világ.

– Változik. Neked is? Úgy értem: személyesen?

– Nekem is. Harminchárom évvel ezelőtt a száműzetést választottam. Azt hittem, az oroszok örökre ott maradnak... Úgy látszik, tévedtem.

– Hát, ha tévedtél... akkor úgy-e, odamegyünk?

Oda...

Közel harminc éve éltünk együtt és ez a téma a mai napig tabu volt közöttünk. Marie-Hélène tudta, megértette, hogy becsuktam az ajtót a hátam mögött, és eldobtam a kulcsot. Három évtizede nem beszéltem, nem olvastam anyanyelvemen. A gyerekeinket sem tanítottam meg rá. Családomból nem maradt senki, barátaim jórésze szétrebbent a nagyvilágban. A sántikáló ersatz-kommunista Kádár-rendszer nem csábított vissza. Huszonhat évesen pontot tettem magán-történetem végére. Máshol kezdtem egy új életet.

A berlini kapunyitás váratlanul ért.

1990 szeptemberében kocsiba ültünk és meg sem álltunk Hegyeshalomig. Három hosszú évtized után, sokat számít az első benyomás. Egy húsz év körüli kiskatona szemügyre vette a francia rendszámablát, és mogorván kiáltotta: „Passzport!”

– Tessék parancsolni, itt van mindkettő... – mondtam kedvesen, hadd lássa, hogy egy nyelvet beszélünk és a legördített ablakon keresztül átnyújtottam az útleveleket. Szótlanul kapta ki őket a kezemből, és eltűnt velük a sorompó melletti kis házikóban.

Múltak a percek. Tíz, tizenöt... „Ha tovább vacakol... (csúnyábban mondtam, de nem idézem) utána megyek a bódéba és... (nem idézem, hogy mit teszek vele, mert az még csúnyább, noha franciául finomabban hangzik).”

– Ne légy agresszív – mondta a feleségem –, csak bajod lehet belőle.

Újabb negyedóra telt el, és színe se volt még a mogorva bakának.

– Forduljunk vissza? – kérdezte Marie-Hélène. – Csak hatvan kilométer ide Bécs! Csak az olvasmányaimból ismerem, de ott meg Salzburgban eltölthetjük a Magyarországra szánt két hetet.

Ebben a pillanatban tűnt fel a barátságtalan határőr. Szó nélkül nyomta a kezembe a két útlevelet, miközben a sorompó hirtelen felemelkedett előttünk. „Bazmeg!” – vettem oda neki, és rátapostam a gázpedálra. Az autó megugrott, ő meg ijedten lépett félre. Végre otthon voltam.

Esztergomban álltunk meg éjszakára a fárasztó, ezernégyszáz kilométeres kocsikázás után. Koromfekete volt az égbolt, leparkoltunk az első szálloda előtt, szerencsére volt szabad szoba. A rokonszenves, pocakos portás egy hosszú kérdőívet tett elém és elkérte az útleveleket. Jobbkezemmel visszaadtam a kitöltött nyomtatványt, a balt pedig nyújtottam a két útlevéért. Baráti vigyorral közölte, hogy szó sem lehet róla. Kérdő pillantást vettem rá. Csak rázta a fejét. „Itt nálunk biztonságban vannak az okmányai” – mondta. – „Gondolja, hogy valaki elrabolja tőlem?” „Sose lehet tudni” – jött a kitérő válasz. Mit lehet erre mondani?

Kiléptünk a vaksötét esztergomi utcára, ahol a hideg késő szeptemberi éjszakában néhány kóbor kutyán kívül egy árva lélekkel sem találkoztunk. Elbotorkáltunk a Bazilika koromfekete sziluettje előtt, és egy kis mellékutcában kötöttünk ki. Halvány fénysugár és hangos zene áramlott a járdára egy pincehelyiségből. Valaki harmonikázott. Borízű férfihangok kísérték énekelve. Régióta nem hallottam már tangóharmonikát. Az odacsábított.

Közelebb mentünk a lejárathoz: egy alagsori étkezőhöz vezetett. Hirtelen öntött el bennünket az éhség és vele a fáradtság. Valahol München körül az autópályán ettünk utoljára egy pár virslit. Leszaladtunk a falépcsőkön, és egy vidám, lakmározókkal teli helyiségben találtuk magunkat.

Egy zöldkötényes, kontyos fiatalasszony szorított helyet nekünk egy hosszú faasztalnál. Kértem tőle az étlapot. Csak a fejét rázta: „Körömpörkölt. Sör, vagy bor?”

Mon Dieu! Körömpörkölt! Már negyven éve nem láttam, nem kóstoltam, mit is mondjak? Ki nem állhatom a körömpörköltet. És hogyan fordítsam franciára

valakinek, aki el sem tudja képzelni, milyen isteni íze van az ilyen egyszerű eledelnek, amelynek a nyersanyaga fillérekbe kerül. Köröm a franciáknak a manikúrt vagy a pedikúrt juttatja az eszébe. Na, megvan! Hogyan is hívjuk mi a disznó lábát? Pata... Náluk „patte”.

- Pattes de cochon en ragout - mondtam meglepett útitársamnak.

- Két pörkölt és egy fél liter soproni kékfrankos - adtam fel a rendelést.

Öt perc múlva ott volt előttünk a pereméig töltött két mélytányér, teli füstölt sertéslábbal. A disznó patái úszkáltak az ízes, vörösboros mártásban. Aggodalمام szükségtelen volt. Az elegáns és könnyű francia konyhához szokott hölgy az első falat után bejelentette, hogy ilyen jót még sohasem evett. Ez megnyugtatót a további lakomákat illetően. Az volt ugyanis a tervem, hogy élő leszár-mazottak híján megismertessem vele családom bölcsőjét. Miskolcot, ahol anyám született, Gyulát, apám szülővárosát és természetesen az enyémet, Debrecent. Utána pedig Budapesten, ifjúságom városában végezzük a zarándoklást.

A pocakos hotelportás másnap reggel visszaadta az útleveleket. Talán azért tartotta meg őket éjszakára, mert félt, hogy nem fizetjük ki a számlát. Ki tudja, a franciáknak van-e rossz hírük Esztergomban, vagy a visszatérő magyaroknak? Az Árpád-hídon keltünk át a Dunán és az országúton Eger felé vettük az irányt.

Mi lepett meg bennünket az 1990-es magyar országúton? Leginkább a számos lovasszekér jelenléte. Lófogató járműveket már csak régi filmekben látunk. A Gödöllőt Egerrel összekötő országúton több volt belőlük, mint a Far Westen játszódó cowboy-storykban. Lassan vezettem, mert a lovak reakciója a gépkocsival szemben kiszámíthatatlan. Ami pedig a kocsist illeti, ő gyakran elszundikál a bakon. A gebe úgyis tudja, hová kell tartania.

Nemcsak a paripa volt megáldva ilyen tájékozódóképességgel. Néhány nappal később, egy kora este, Békés megyében kocsikáztunk valahol, nem messze Gyulától. Egy rettenetesen hosszú faluba érve, amely csak egyetlen egy véget nem érő utcából állott, valahogyan egy komótosan ballagó tehéncsordába keveredtünk. Azért nem ismerték a közlekedési szabályokat, mert marhák voltak? A pulikutyás tehénpásztor talán ismerte, de nem tett különösebb erőfeszítést, hogy betartsa őket. Nem volt sietős a dolga. Az autónkkal hasonló nagyságú behemót jószágok lassan, kolompolva kullogtak előttünk. Szó sem lehetett arról, hogy előzni hagyjanak a keskeny országúton. Csak bandukoltak, és mindegyikük tudta, anélkül, hogy a csordás a legcsekélyebb utasítást adná nekik, melyik kapun kellett beballagnia gazdája kertjébe.

De térjünk vissza utazásunk második napjára. Eger és Miskolc között megehéztünk. Déli egy óra felé járt már, ideje volt ebédelni. Egy kis útszéli csárdán akadt meg a tekintetünk. Lefékeztem, bementünk. Ha valaha jártam is csárdában, az már nagyon régen volt. Szó sem lehetett arról, hogy kihagyjuk az alkalmat. Faragott székek, piros terítő.

Egy fiatal pár sürgött-forgott a vendéglőben. A férj fehér szakács-sapkában a tűzhely előtt, felesége piros fejkötővel az étteremben. Úgy, ahogy meg vagyon írva a szakirodalomban. Vagy a regényekben. Egyszerűek voltak, kedvesek,

mosolygósok. Hol lehetett volna jobb alkalmat találni egy bájos csevegéssel felszolgált ízes ebédre?

Mégis e csárdában ért engem életem legfájdalmasabb meglepetése...

Az asszonyka elmesélte, hogy néhány héttel ezelőtt vették meg hosszú részletre az útszéli kocsmát, és hogy van egy hat hónapos csecsemőjük. Meg hogy a férje egy neves egri vendéglőben tanulta a szakmáját, és hogy éppen ma főzött először halászlét pontyból. Minthogy világlátott emberek vagyunk, a kis házaspár szeretné velünk megkóstoltatni a hallevest, mert tisztelettel véleményt kérnek róla.

Már régen nem csacsogtam ilyen jót. Ez az igazi – mondtam magamban –, részletesen megbeszélni a dolgot az egyszerű, derék, dolgos fiatalokkal. Végtenül sajnáltam, hogy Marie-Hélène nem tudja követni a beszélgetést, csak szimpatikus mosolyával bátorít bennünket az eszmecserére.

A kitűnő ebéd után kifizettük a számlát, vég nélkül búcsúzkodtunk, megígértük, hogy visszajövünk. Többször kezet ráztunk a fiatal férfival, pusztit nyomtunk kis felesége arcára. Már éppen kiléptünk volna az ajtón, amikor a menyecske kicsit elpirulva fordult hozzám:

– Gratulálok önnek uram, amiért olyan jól beszéli a mi nyelvünket. Megkérdezhetem, hol tanulta?

